

LHOTA U DOLNÍCH BŘEŽAN, okr. Praha-západ, Středočeský kraj

Hradiště doby bronzové až laténské – oppidum Závist

600–50 př. Kr. a další období

Význam: Významné pravěké hradiště, nejznámější oppidum doby laténské v ČR.

Historie: Lokalita nazývaná Hradiště nad Závistí nebo Závist u Zbraslavi je národní kulturní památkou a naším nejznámějším *oppidem. „Zaniklé město nad Zbraslaví“ bylo jako významné místo z minulých dob poprvé jmenováno v kronice Václava Hájka z Libočan r. 1541. V moderní době Závist svým významem dokonce zastínila nálezově mnohem bohatší oppidum Stradonice (→Stradonice u Nižboru), a to především díky dlouhodobým *archeologickým výzkumům Archeologického ústavu ČSAV v Praze, které byly (na rozdíl od starších výzkumů na Stradonicích) plošně rozsáhlé, moderně vedené a probíhaly bez přestávky skoro třicet let (1963–1990). Během těchto výzkumů byl prozkou-

mán nejen poměrně složitý fortifikační systém s početnými branami, ale také velké plochy uvnitř hradeb, na kterých kdysi stály unikátní, do té doby na našem území neznámé stavby. Šlo především o zástavbu akropole, která představuje nejstarší kamennou architekturu v Čechách, *datovanou do 5. století př. Kr.

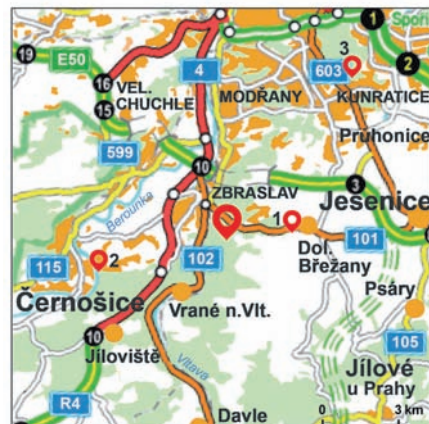
Význam lokality umocňuje její poloha na vltavské vodní cestě v místech, kde řeka přechází z hlubokého údolí do rozvolněné Pražské kotliny. Vrch Závist tvoří nepřehlédnutelnou krajinnou dominantu a vizuální komunikační bod, dobře viditelný např. až z Prahy-Letné. Výzkumy zachytily osídlení lokality již v eneolitu; poprvé bylo místo opevněno patrně ve střední nebo mladší době bronzové.

Prvního vrcholu dosáhlo osídlení Závisti v mladší době halštatské a zejména v časně době laténské,

↑ Vrch Hradiště nad Závistí u Zbraslavi. Pohled přes Vltavu k jihovýchodu. Foto Z. Kačerová, 2014.

↘ Část vnitřního valu směřujícího k akropoli. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality podle Drda – Rybová 1997 a podkladů R. Křivánka; upravila A. Danielisová.

kdy na *akropoli (**X**) proběhly rozsáhlé stavební aktivity a lokalita byla pravděpodobně společně s Vladařem v západních Čechách (→Záhořice) nejvýznamnějším centrem české kotliny, s kontakty sahajícími do západní Evropy, Recka a Etrurie (tj. střední Itálie). Ohrazená plocha zabírala kromě akropole celý přibližně trojúhelníkový vršek kopce. Málo se ví o následujících staletích, v nichž se prostor *hradiště pravděpodobně téměř vyčistil (nebo možné kontinuální osídlení nezanechalo dostatečné archeologické stopy).

Dalšího vrcholu se lokalita dočkala přibližně v polovině 2. století př. Kr., kdy se stala rozsáhlým laténským oppidem. Kromě akropole a přilehlé plochy v sedle bylo do areálu připojeno trojúhelníkové podhradí a rozsáhlé *předhradí na východní straně, které bylo od vnitřní plochy odděleno několikanásobnou sekvencí hradeb. Výzkum zjistil nejméně pět fází opevnění s branami, z nichž některé byly zničeny požárem (tato sekvence byla detailně zkoumána v případě brány **A** a hlavní brány **D**). Hradiště bylo opuštěno – podobně

jako ostatní česká oppida – po polovině 1. století př. Kr.

Archeologové dále zaznamenali sporadické osídlení doby římské a doby stěhování národů. Z 9.–10. století pocházejí dva rané středověké kostrové hroby.

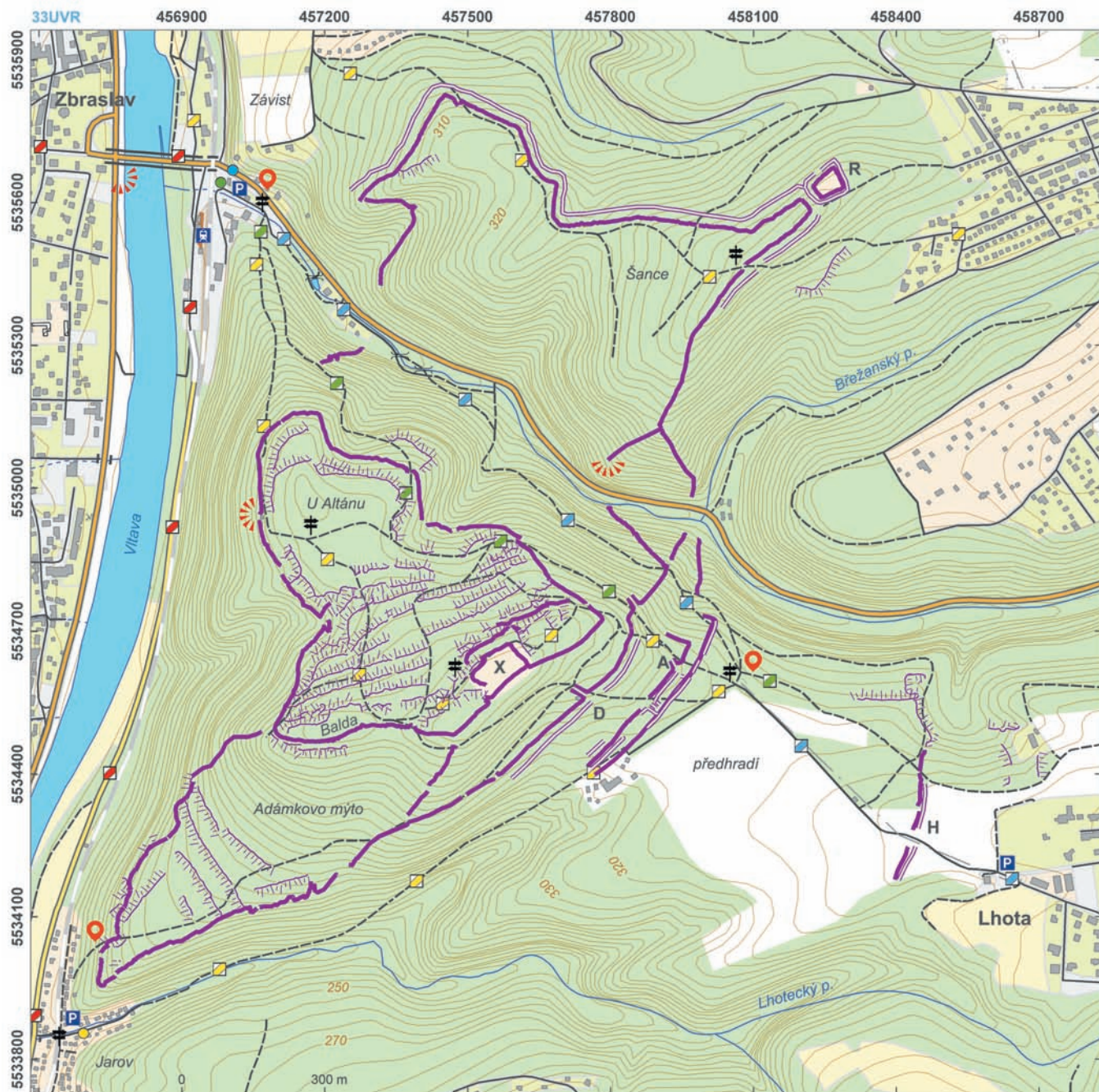
Popis: Vrch, na kterém hradiště leží, dosahuje nadmořské výšky 391 m. Lokalita představuje naše plošně největší oppidum; celková délka jeho fortifikací činí 9 km. Plochu tvoří kromě vlastní akropole a přilehlého skalního masivu nad Vltavou i kopec Šance na druhé, severní straně Břežanského údolí. I ten je obehnan fortifikací, která podobně jako na Závisti směřuje po svazích dolů do údolí Břežanského potoka. Pokud započteme obě části lokality, rozloha celého areálu dosahuje téměř 200 ha. Na rozdíl od samotné Závisti však nebylo opevnění Šancí dosud spolehlivě datováno a ani nálezy na jeho ploše laténské osídlení jednoznačně nepotvrzují.

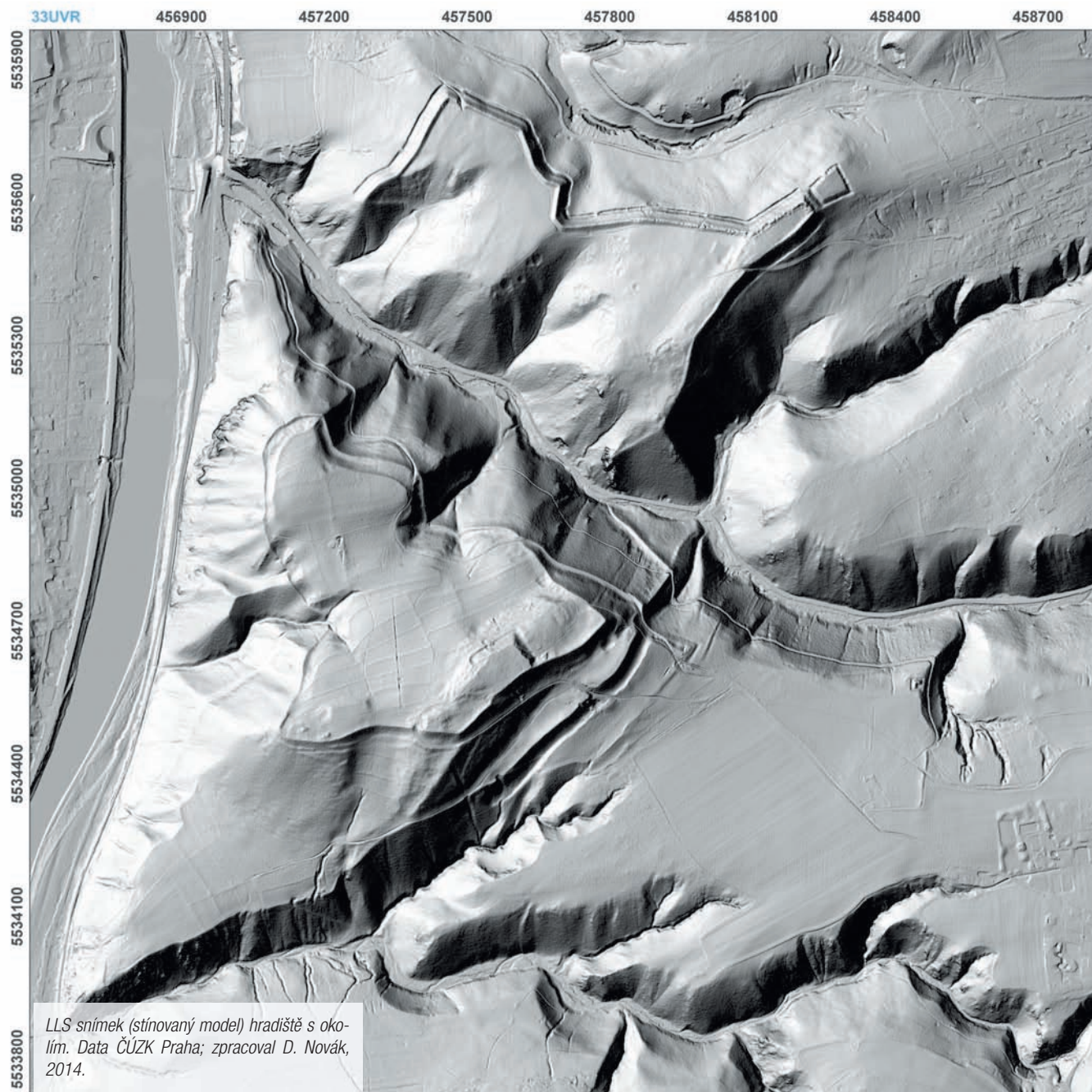
Oppidum tvoří několik částí: akropole, obdélná vyvýšenina na západní straně (Balda), sedlo na severozápadě (U Altánu), podhradí na jihozápadě

(Adámkovo mýto), rozsáhlé předhradí na poli pod kopcem na jihovýchodní straně a zmiňované protilehlé Šance za Břežanským údolím. Nejvýraznějším areálem je bezesporu akropole (**X**) – nejvyšší bod, který je nejlépe viditelný od jihovýchodu při příchodu od Břežan a Lhoty. Na tuto stranu byly také směřovány několikanásobné fortifikační linie, které měly, kromě obranné funkce, vzbudit silný vizuální dojem stavbami, jež čnely nad vnějšími hradbami.

Vstup do oppida je možný z jihovýchodní strany podél předhradí, které se táhne po celé ploše dnešního pole až k roklí Lhoteckého potoka na jižní straně. Asi 200 m od konce zpevněné cesty v obci Lhota se nachází nevýrazná terénní hrana (**H**), která signalizuje první *val, pozůstatek opevnění předhradí. Z rozcestí s odbočkou k archeologické základně vede cesta přes několikanásobné valy a kolem brány **A** k hlavní bráně do oppida, značené jako **D**. Je zde stále patrný patnáctimetrový příkop před valem a typický vstup zúžený do úzkého průchodu, který je označován jako klešťovitá *brána. Hradby byly kon-

struovány z hlíny, dřeva a kamene: *čelní kamennou plentu členily vertikální dřevěné kůly a ze zadní strany na ni nasedal hliněný val, na jehož vrchu stála dřevěná palisáda. Výška fortifikační linie tak mohla dosahovat 3–5 m. Dnešní podoba erozí roznese-ných valů už neumožňuje v terénu vidět kamenné prvky; ty byly patrné pouze při archeologickém výzkumu.

Několik cest vede od hlavní brány **D** na akropoli, kde jsou na informač-ních tabulích shrnuty výsledky dlou-choletých archeologických výzkumů na lokalitě. Téměř celá akropole byla kdysi výzkumem odkryta, a v úplnosti tak bylo odhaleno několik kamenných staveb z 6.–5. století, které některým badatelům připomínají středomořské náboženské budovy – podezdívky chrámů různých velikostí a tvarů.

Rozsáhlé terénní úpravy na prahu 4. století př. Kr. tyto stavby zakryly a změnily akropoli na rovné plató bez viditelných povrchových staveb. Na plošině akropole byl v polovině 2. století př. Kr. postaven ohrazený dvorec, pravděpodobně sídlo lokální elity.

Kamenné zdi a podezdívky odkryté archeologickým výzkumem zejména v 70. a 80. letech 20. století rychle podléhaly erozi a destruktivnímu pů-sobení návštěvníků. Proto byla celá plocha akropole před několika lety zasypana a jednotlivé stavby dnes vyznačují pouze barevně odlišené patníky.

Z akropole vedou cesty buď k po-loze Balda, nebo do sedla U Altánu. Zde se podle názoru badatelů rozklá-dala na mohutných umělých terasách běžná sídlištní zástavba, tedy domy místních obyvatel. Výzkumy odhali-ly síť komunikací a svahy zpevněné bezpočtem menších teras, na kterých

také stála jednotlivá obydlí nebo celé dvorce. Z polohy U Altánu se otevírá výhled na vltavské údolí a protilehlé první vrcholy Brd. Jihozápadně od Baldy vedou cesty do trojúhelníkového předhradí, známého jako Adámkovo mýto. I zde jsou patrné terasovitě úpravy svahů.

Ohradní valy a příkopy části Šance nebyly nikdy archeologicky zkoumány, proto je jejich stáří nejisté. Lichoběžníkovitá *reduta (**R**) navazující ve východní části na valy by však mohla svědčit spíše o novověkém stáří (nebo alespoň přestavbě) této části opevnění. [**ad**]

Literatura: Motyková a kol. 1977, 1982, 1984, 1990; Drda – Rybová 1992, 1993, 1997, 2001.

Navigační bod: N 49°58'18.58", E 14°23'59.61" (vstup od Zbraslavi); N 49°57'44.39", E 14°24'57.36" (vstup od Lhoty); N 49°57'25.68", E 14°23'48.42" (vstup od Jarova).

Přístup: Nejvhodnější cesta vede z doporučeného místa parkování na západním okraji obce Lhota

po modré turistické značce k rozcestníku „Hradiště“ a dále po žluté značce na akropoli. Druhou možností je prudší výšlap z doporučeného místa parkování u železniční zastávky Praha-Zbraslav po žluté či zelené turistické značce k části hradiště U Altánu. Nejnáročnější trasa vede z doporučeného místa parkování u rozcestníku „Károvske údolí“ na severním okraji osady Jarov po lesní cestě k podhradí Adámkovo mýto.

Rizika: Viditelnost terénních reliktů je lepší při absenci vegetace, tedy od pozdní podzimní do časně jarních měsíců.

Okolí: [1] Dolní Břežany (PZ), hradiště: N 49°57'46.04", E 14°26'41.54" (2,6 km).

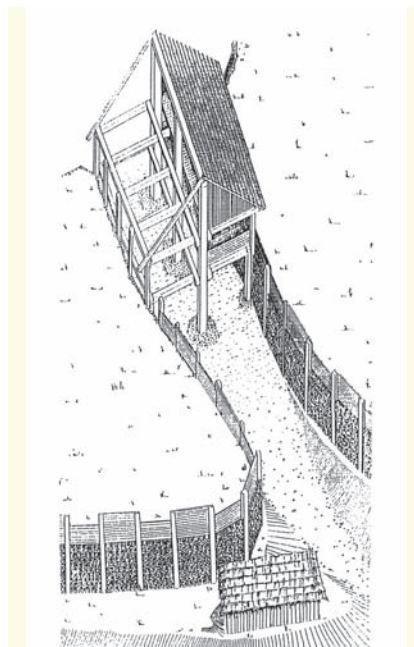
[2] Jíloviště (PZ), hradiště Kazín: N 49°56'55.04", E 14°20'24.30" (5,1 km).

[3] →Praha-Kunratice (PHA), zřícenina Nového hradu u Kunratic se středověkým obléhacím táborem (7,8 km).

← Pohled na jednu z vnitřních teras v prostoru oppida mezi tratí Balda a Adámkovým mýtem. Foto J. Marounek, 2005.

Σ Archeologický výzkum na akropoli oppida. Zobrazeny jsou tři z (minimálně) pěti archeologicky rozlišitelných horizontů (fází) osídlení, patřících do 6.–4. století př. Kr. 1: Horizont 1, charakteristický strukturovanou zástavbou dřevěných povrchových domů, patrně obydlen místní elity; 2: horizont 3, v němž na akropoli stály stavby založené na kamenných podezdívkách (podle některých badatelů šlo o kultovní okresek); 3: horizont 4, v němž byl prostor mezi stavbami vyplněn kamennými komorami sloužícími k vyrovnání terénu a jako základ pozdějších nadzemních staveb; 4–5: val a příkop v podobě, v jaké existovaly nejspíše od horizontu 2. Podle Drda – Rybová 2008.

↓ Rekonstrukce hlavní brány D v první fázi stavebního vývoje. Podle Drda – Rybová 1992.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.